

6 DİL — KÜLTÜR İLİŞKİLERİ

1. Bir sistem olarak kültür, varlığını nasıl koruyup sürdürüyor?

Nasıl çalışıyor?

Hayatın, kültürel olmayan yanları ve koşullarıyla nasıl bir etkileşim içinde?

a. 20. yüzyılda bu sorulara cevap vermek için çok gayret gösterildi.

2. Birbiriyle yakından ilişkili ve sıklıkla sorulan iki soru:

a. Kültürler ne kadar farklıdır?

İki kişi farklı iki kültürde yaşıyorsa, iki ayrı dünyada mı yaşıyor-denebilir mi?

- i. Mecazi anlamda farklı iki gezegende mi?
- ii. Tarhçiler, geçmişte farklı bir ülke olarak görmek eğilimindedir.
- iii. Antropologlar bu soruların yanıtlanabileceği inancıyla çalışır.

b. Kültürün “en önemli” diyebileceğimiz bir ögesi var mıdır?

- i. Bir sürü aday ve öneri var:
 1. Doğal çevre – çevrenin belirleyiciliği değil.
 2. Marksistler en önemlisi “üretim araçları” diyor.
 3. Bazıları değer yargıları diyor: İyi ya da kötü nedir?
 4. Kültürü, hayat sahnesine yansıtılan temel kişilik olarak görenler de var (bu görüşe katılanlar çok değildir.)

3. **Linguistik (dilbilim):** Bu son soruya verilen klasik yanıt *dilbilim*dir.

a. Bu görüşün zayıf bir türüne (yorumuna) göre, dilin öyle bir özelliği vardır ki ulusal karakteri belirler ya da onun tarafından belirlenmiştir.

- i. İtalyanca yuluşak ve akıcı bir dildir, İtalyan halkı gibi.
- ii. Almanca ise kaba ve serttir tıpkı Alman halkı gibi.

b. İnsanlar bu önyargılı mini teorileri yineleyip dururlar.

- i. Özellikle “ilkel” dediğimiz toplumların, kültürel geri kalmışlığını temsil eden 200-400 kelime ile konuştuğu söylenir.
- ii. Gerçekte, ciddi olarak incelenmiş dünya dilleri arasında bin kelimedenden daha küçük olana rastlanmamıştır.

- iii. Panama'da Kuna halkının, tam dil sayılmayan, bir ağız konuştuğu söylenir
- iv. Ayrıca bazı dillerde soyut ve manevi kavramları ifade edecek kelimeler bulunmadığı da kabul edilir.
- v. Feminist bir kurama göre erkek dilleri mecazi – buna karşılık kadın dilleri daha pratiktir ve hayata yakındır.

4. Dillerin Belirleyiciliği Sorunu : Bu görüşün ana kaynağı 1930-50 yıllarında yazan **Benjamin Whorf** tur.

- a. Bir sigortacı olan Whorf, boş veya serbest zamanlarında ciddi olarak dille uğraştı ve sonunda dilbilimci oldu.
- b. Gramerin dili büyük ölçüde belirlediğini söylüyordu. Gramerimizin kuralları dünyayı nasıl gördüğümüzü belirliyor.
 - i. Örnek olarak, İnuit Eskimolarının kar ve buz için çok sayıda sözcük var. Çünkü yaşadıkları çevrede bu ince ayrımları bilmeleri, yapmaları gerekir.
 - ii. Örnek olarak, Antropologlar insanların renkleri nasıl ayırdığını inceledi.
Toplumlar renkleri ayırırlar ama bu ayrımlar spektrumda tam örtüşmez.
 - iii. Örnek: Kuna dilinde mavi ve yeşil renkleri tek kelimedir.
- c. Whorf, İngilizcede, zaman belirtmeden cümle kurulamaz, der.
 - i. Örnek: Topa vurdu (geçmiş), Topa vuruyor (şimdi), Topa vuracak (gelecek zaman).
- d. Güney Batı ABD'de yaşayan Hopi yerlilerini inceledi. Bunlar Pueblo topluluğunun ünlü bir kabilesidir. Whorf, Hopi dilinde doğrudan zamanı kavramını ifade eden kelimeler bulunmadığını söylerdi. Fiillerde zaman çekimi yoktur. Öyleyse, Hopiler zamanı bir başka türlü algılıyor, diyordu
 - i. Navaho dilinde, bir olayın hemen başladığını, bittiğini, tekrarlandığını ya da tek mi olduğunu belirtmek gerekir.
 - ii. Kuna dilinde hemen geldiğinizde yaptığınız; bir iş için bir yere gidip döndüğünüzü anlatan çeşitli fiil çekimleri vardır: Ayrıca bir eyleme başlarken kişinin hangi durumda olduğunu belirtmeniz de beklenir:

1. Yerde uzanmış uyuyor; ayakta bir şeyler yiyor.
2. Oturmanın da sandalyede ya da hamakta oturma fiilleri farklıdır .
- i. Kuna dilinde ne tür bir nesneyi saydığınızı belirtmek gerekir:
 1. Bir *kano* denemez, “bir uzun bir kano”;
 2. “Bir keskin bir bıçak”
 3. Büyük bir balık “bir büyük bir balık”; küçük bir balık yerine “bir cılız bir balık” gibi.
 4. Öyle anlaşılıyor ki, böyle sınıflara bölerek sayma Amerika yerlileri arasında ve Asya dillerinde oldukça yaygınmiş.

5. Determinizmin Sorgulanması: Tartışmalı bir konudur. Yüzeysel düşünceler (akıl yürütmeler) artık sorgulanıyor.

a. Fransızca ve İspanyolcada hatır “ *Nasıl gidiyorsunuz*” gibi sorulur. Oysa biz “Nasılsınız?” deriz.

- i. Bu onların hareketli bir toplum, İngilizlerin durgun/duragan olduğunu göstermez (Amerikan İngilizcesinde “*nasıl gidiyor*” biçimli bir selam da vardır –Çn) Önemli mi?
- ii. Önemli ya da sadece biçimsel olmadığından nasıl emin olabilirsiniz?

b. Whorf sadece dile bakmıştı, bu bakışın kültürle ilişkisini inceleyen olmamıştı.

i. Dile kültürün ilişkileri araştırılmamıştı.

ii. Bu yaklaşım, dilin yapısını, dokusunu anlamaya yeterli değildi.

c. Yabancılar, bu dilleri öğrenebilir. Girilmesi imkansız bir dünya değildir.

d. Whorf bunları yazarken Hopi dilini bilen bir dilbilimci yoktu. Kimse çıkıp onu sorgulayamazdı.

i. Yakınlarda Hopi dilini inceleyen biri doktora tezinde Whorf’un yanlış olduğunu gösterdi.

1. Hopi dilinin fiillerinde 6 zaman çekimi .

2. Hopi dilinde zamanı söylemenin çeşitli yolları vardı

e. İnsanların Whorf kadar yanlış olması çok nadir bir olay değildir. Daima büyük skandallar görülür.

6. Benzerlikler ve Farklılıklar: Son araştırmalar renk ayrımlarının o kadar da gelişi güzel olmadığı gerçeğini ortaya moyuyor.

a. Farklı kùltùrlerdeki renk adlarını inceleyenler, sınırlar kesin olmamakla birlikte, ana renklerin çok düzenli olarak ayrıldığı sonucuna vardılar.

i. Bazı kùltùrler eđer üç rengi ayırd ediyorsa, bu renkler siyah, beyaz ve kırmızıdır.

ii. Eđer dört rengi görüyorlarsa, dördünca renk küçük bir kaynaktan geliyor olabilir.

iii. Eđer, yedi veya sekiz renk görüyorlarsa, bu renkler tahmin edilebilir.

iv. Renk tanımada Dünya çapında geçerli bir düzen vardır.

1. SORU: Üç renk görenler yeşil ile maviyi nasıl ayırıyor?

2. YANIT:: Orman da yaşayanlar çok çeşidi olduğu için "yaprak" ya da "toprak gibi" diyorlar.

b. Kùltùrler çok mu farklı ya da biricik mi? Prof Howe bu soruya yanıtın "hayır" olduğuna inanıyor.

i. Kùltùrler, çeşitli ölçü ve ölçütlerdeki olasılıklar arasından seçiyor.

ii. Sınırlı bir anlamda biricik olduğu söylenebilir ama ortak noktaları vardır.

iii. İlgi çekici ve bağlayıcı olmak için tümünden farklılık gerekmiyor.

1. Bazı Amerika yerlilerinde kişinin kendi torağını belirlemek için sınır çekmesi ayıptır. Kim bir işareti ansa, toplum o işareti koyan kişiyi ayıplar.

2. Gerçi her toplum o kişiyi aynı biçimde ayıplamaz ama bu kavramı anlayabiliriz. Biz de bazı yerlere özel isimler vermez miyiz.

iv. Ötekilerden tümüyle bağımsız, özerk bir dünyada yaşamıyoruz.

v.

7. Belirleyiciliđe Karşı Çıkan Etkenler

Lakoff ve Johnson, mecazların dünya görüşümüzü nasıl belirlediğini söyledi.

Mecazlar, sadece dili söslleyen bezemeler değildir. Sürekli olarak olarak dünyayı nasıl görüp neler diyeceğimizi yönlendiren öğelerdir.

a. İngilizcede, mekanı kullanmadan zamanı söyleyemeyiz.

- i. “Onu arkamıza aldık”
 - ii. “Yarına bakıyoruz.
 - iii. “Zaiman bizi geçip gidiyor” gibi.
- b. Düşüncelerimizi etkileyen bir sürü mecaz vardır.
- c. Dilin düşüncelerimizi etkilediğini söylemek, belirlediğini söylemekten daha uygun (doğru) olabilir.
- d. Araştırmacıların ana fikri: İngilizcede tartışmaları bir savaş gibi algılarız:
1. Onu yendim
 2. Onu yerden yere serdim
 3. Her düşüncesini çürüttüm
 4. Ayakta duracak gücü kalmadı
- i. Tartışma ve münakaşalarda bu türden mecazlar kullanırız
 - ii. Soru: Toplumumuz tartışmayı bir savaş gibi algılamak yerine dansa benzetseydi; çok farklı bir toplum (mu? –Çn.) olurduk.
 - iii. Asıl soru şudur: Böyle bir toplum var mı?
 1. Felsefeciler hipotezleri severler.
 2. Antropologlar ise örnek (vak’a) ararlar.
 - iv. Tartışmanın dansa benzetilmesi olasılığı mantıken yanlıştır. Çünkü tartışmayı dansa benzeten bir toplum olsaydı, karşılıklı bir konuşmayı dilimize çevirirken asla “tartışma” demez, “dans gibi” derdik
- e. Tartışmayı savaşa benzetme örneğimize dönersek
1. Tartışmanın doğasında *karşıtlık* vardır.
 2. Kazanılacak bir durum, bir ödül yoksa ona sohbet deriz.
 3. Kazanılacak bir şey varsa o zaman tartışıyoruz.
- f. Kuna halkı, tartıştıklarında şunları söyler:
- i. Birbirimize yol verdik
 - ii. Birbirimize nasihatle (ikazlarda) bulunduk
 - iii. Birbirimize karşılıklı yol gösterdik
 - iv. Birbirimizin söylediklerini dinledik
 - v. Fikir alışverişi yaptık vb

1. Bütün bu güzel sözler söylerken yumruklaşmamız çok yakındır.

g. Sözler, eylemlerimiz üzerinde belirleyici / etkiyici değildir.

h. Sözler ve eylemler alanı, Lakoff ve Johnson'un önekrdiği kadar bağlı, bağlantılı değildir.

i. Diller, eylemlerimizi zorlamasa da, bizi belli yönlere doğru iterler.

i. Örnek: Carol Cohn'un soğuk savaş süresince, strateji söylemleri üzerindeki önemli makalesinden:

1.Silah staratejilerini incelerken onların dilini konuştum.

2. Onların dilini konuştukça onları haklı buldum.

3. Çalışmanın sonunda durdu, kendi düşüncelerine döndü.

4. Örnek olarak, bomba üretenler, ölümleri. Su gibi akan kanları, cesetleri değil, temiz saldırıları, karşılıklı kayıpların . denliğini konuşuyordu.

j. Determinizmden uzaklaşalım ama oynanan oyunlar üzerinde düşünmeyi sürdürelim

i. Söz gelimi, Myerhof, çalışmasında, birisini nasıl aşağıladığımız ya da kendimizi nasıl öne çıkardığımızı anlatır.

ii. Diller inceleyerek çok şeyler öğrenebiliriz. .